

ความรู้เกี่ยวกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า

๑. **ประวัติ** เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าจัดสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ เดิมทีมีพระราชดำริจะพระราชทานแต่เฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ด้วยทรงพระอนุสรณ์ค่านึงว่า การที่พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงอยู่ในราชสมบัติยั่งยืนตลอดมาก็ด้วยความจงรักภักดีและการปฏิบัติราชการเรียบร้อยของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทั้งปวง ทั้งมีพระราชประสงค์จะทรงชุบเลี้ยงบรรดาทายาทของบุคคลเหล่านี้ ให้มีความเจริญรุ่งเรืองในราชการสืบเนื่องต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทายาทของผู้ได้รับพระราชทานสามารถรับพระราชทานตราสืบตระกูลของบิดาได้ และทรงคิดคำขวัญจารึกบนดวงตราว่า “เราจะบำรุงตระกูลวงศ์ให้เจริญ” อย่างไรก็ตาม ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายขอบเขตการพระราชทานไปยังผู้ทำประโยชน์อื่น ๆ ทั้งในราชการแผ่นดินและในราชการส่วนพระองค์ด้วย เช่น พ่อค้าวานิช และคู่สมรสของผู้ดำรงตำแหน่งบางตำแหน่ง

๒. **ลักษณะทั่วไป** เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของไทยแบ่งออกเป็นหลายประเภท แต่ละประเภทมีหลายชั้นตรา แต่ละชั้นตราจะมีขนาด รูปภาพ เครื่องหมาย และสิ่งดงามด้วยความหมายและศิลปะอันวิจิตรบรรจง เครื่องราชอิสริยาภรณ์แต่ละประเภทจะมีชื่อเพื่อจำแนกให้เห็นว่าแตกต่างออกไปจากชื่อและประเภทอื่นดังที่นิยมเรียกว่า “ตระกูล” เช่น ตระกูลมงกุฎไทย (รูปมงกุฎ ใช้สีน้ำเงิน) ตระกูลช้างเผือก (รูปช้างเผือก ใช้สีแดง) ตระกูลดิเรกคุณาภรณ์ (รูปครุฑ ใช้สีเขียว) ตระกูลจุลจอมเกล้า (พระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ใช้สีชมพู อันเป็นสีประจำวันอังคาร วันพระบรมราชสมภพ) สีของเครื่องราชอิสริยาภรณ์แต่ละตระกูลจะเห็นได้จากสีแพรแถบติดอกเสื้อ สีแพรแถบสวมคอและสีสายสะพายของแต่ละตระกูล ส่วนรูปภาพเครื่องหมายจะเห็นได้จากรูปภาพที่ดวงตราห้อยสายสะพายหรือห้อยแพรแถบและที่ดาราประดับอกเสื้อ

๓. **ลำดับชั้นตรา** เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้าจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทฝ่ายหน้าสำหรับบุรุษ และประเภทฝ่ายในสำหรับสตรี คำว่าฝ่ายหน้าและฝ่ายในเรียกตามตำแหน่งที่เคยจัดให้เฝ้าฯ ตั้งแต่สมัยโบราณ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้าประกอบด้วยชั้นตราเรียงลำดับจากชั้นเริ่มต้นไปสู่ชั้นสูงสุดในแต่ละฝ่าย ดังนี้

/บุรุษ ...

บุรุษ (ฝ่ายหน้า)	สตรี (ฝ่ายใน)
<p>ทายาทที่รับพระราชทานตราสืบตระกูล จะได้รับตรา ดังนี้ แล้วแต่กรณี คือ</p> <p>๑. ตติยานุจุลจอมเกล้า (ต.อ.จ.) หรือ</p> <p>๒. ตติยจุลจอมเกล้า (ต.จ.)</p>	<p>๑. จตุตถจุลจอมเกล้า (จ.จ.)</p> <p>๒. ตติยจุลจอมเกล้า (ต.จ.)</p> <p>๓. ทุติยจุลจอมเกล้า (ท.จ.)</p> <p>ผู้ได้รับพระราชทานสามชั้นตรานี้ (ยกเว้น สตรีในราชสกุลตั้งแต่หม่อมหลวงขึ้นไป) ใช้คำนำหน้านามว่า “คุณหญิง” หรือ “คุณ” แล้วแต่กรณี</p>
<p>สำหรับการพระราชทานแก่บุคคลทั่วไป ปกติแล้วจะเริ่มต้นและเรียงไปหาชั้นสูงสุด ตามลำดับ ดังนี้</p> <p>๑. ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ต.จ.ว.)</p> <p>๒. ทุติยจุลจอมเกล้า (ท.จ.)</p> <p>๓. ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ท.จ.ว.)</p> <p>๔. ปฐมจุลจอมเกล้า (ป.จ.)</p> <p>๕. ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ (ป.จ.ว.) (สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์)</p>	<p>๔. ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ท.จ.ว.)</p> <p>๕. ปฐมจุลจอมเกล้า (ป.จ.)</p> <p>ผู้ได้รับพระราชทานสองชั้นตรานี้ (ยกเว้น สตรีในราชสกุลตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไป) ใช้คำนำหน้านามว่า “ท่านผู้หญิง” หรือ “คุณ” แล้วแต่กรณี</p>

๔. ลักษณะพิเศษ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้ามีลักษณะพิเศษ คือ ใช้พระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์เป็นชื่อเรียก ใช้พระบรมสาทิสลักษณ์เป็นรูปภาพ เครื่องหมาย และใช้สีวันพระบรมราชสมภพเป็นสีประจำ นอกจากนี้ ยังมีลักษณะพิเศษทำให้แตกต่างไปจากเครื่องราชอิสริยาภรณ์อื่น ๆ ทุกตระกูลของไทย ดังนี้

๔.๑ จำนวน แต่ละชั้นตราทั้งของฝ่ายหน้าและฝ่ายในมีจำนวนจำกัด เช่น ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ต.จ.ว.) อันเป็นชั้นตราแรกสำหรับบุรุษ มีจำนวนเพียง ๒๕๐ ดวง แสดงว่าในขณะที่หนึ่ง ๆ จะไม่มีตัวบุคคลผู้ได้รับพระราชทานเกินกว่า ๒๕๐ คน จตุตถจุลจอมเกล้า (จ.จ.) อันเป็นชั้นตราแรกสำหรับสตรีซึ่งผู้ได้รับพระราชทานมีสิทธิใช้คำนำหน้านามว่า “คุณหญิง” หรือ “คุณ” มีจำนวนเพียง ๑๕๐ ดวง ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ท.จ.ว.) ซึ่งสตรีผู้ได้รับพระราชทาน มีสิทธิใช้คำนำหน้านามว่า “ท่านผู้หญิง” มีจำนวนเพียง ๑๐๐ ดวง เมื่อชั้นตราใดมีผู้ได้รับพระราชทานอยู่เต็มจำนวนก็จะไม่พระราชทานชั้นตรานั้นแก่ผู้อื่นเพิ่มเติมอีก ชั้นตราว่างจะเกิดขึ้นเมื่อผู้ได้รับพระราชทานวายชนม์หรือได้เลื่อนชั้นตราสูงขึ้น

๔.๒ การสืบตระกูล ในกรณีที่ผู้ได้รับพระราชทานเป็นบุรุษ และได้รับพระราชทานสูงขึ้นถึงบางชั้นตรา เมื่อผู้นั้นวายชนม์ลง ญาติผู้ใหญ่อาจขอพระราชทานตราสืบตระกูลให้แก่บุตรชายคนใหญ่ของผู้วายชนม์ที่มีความประพฤติเหมาะสมได้ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

สถานะของผู้วายชนม์	การสืบตระกูลของทายาท
บิดาได้รับ ต.อ.จ. ต.จ. หรือ ต.จ.ว.	เมื่อบิดาวายชนม์ลง ทายาทจะยังไม่มีสิทธิรับตราสืบตระกูล
บิดาได้รับ ท.จ. หรือ ท.จ.ว.	บุตรชายคนใหญ่จะได้รับ ต.จ. เมื่อบิดาวายชนม์แล้ว
บิดาได้รับ ป.จ. หรือ ป.จ.ว.	บุตรชายคนใหญ่จะได้รับ ต.จ. แม้บิดายังไม่วายชนม์ ในกรณีการสืบตระกูลข้างต้น หากบุตรชายคนใหญ่ วายชนม์เสียก่อน หรือไม่เหมาะสมจะรับพระราชทาน ทายาทชั้นหลานที่เป็นชายอาจได้รับ ต.อ.จ. สืบต่อไปได้ (แต่ถ้าไม่มีบุตรชาย จะข้ามไปชั้นหลานไม่ได้)

๔.๓ เครื่องยศ ในสมัยก่อนผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้าบางชั้นตราจะได้รับพระราชทานเครื่องยศ เช่น หีบหมากทองคำ เขียนหมากทองคำ กระโถนทองคำ เป็นเครื่องประกอบยศด้วย เวลาเข้าเฝ้า ฯ ก็จะทำพิธีนำติดตัวไปใช้ประโยชน์ หรือวางไว้เป็นเกียรติยศ ในระยะหลังเนื่องจากจำนวนผู้ได้รับพระราชทานมีมากขึ้นและเครื่องยศ เป็นของมีราคาสูง ฝีมือประณีต ทำยาก มีจำนวนจำกัด จึงงดการพระราชทาน แต่ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ที่อยู่ในเกณฑ์เคยได้รับพระราชทานเครื่องยศ มาแต่โบราณสามารถขอยืมชุดที่มีอยู่ในขณะนี้จากกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เพื่อนำมา ถ่ายภาพเป็นเกียรติยศได้ ดังนี้

/บุรุษ ...

บุรุษ (ฝ่ายหน้า)		สตรี (ฝ่ายใน)	
ชั้นตรา	เครื่องยศ	ชั้นตรา	เครื่องยศ
ต.อ.จ. ต.จ.	ไม่มีเครื่องยศ	จ.จ. ต.จ. ท.จ.	ไม่มีเครื่องยศ
ต.จ.ว.	- เสื้อครุยปัก จ.จ.จ. - กาทองคำ โต๊ะทอง (เดิมผู้ได้รับชั้นตรานี้มักเป็นพระยา จึงเรียกว่าพระยาโต๊ะทอง)	ท.จ.ว.	- กาทองคำ โต๊ะทอง - หีบหมากทองคำ - กระโถนทองคำ - ผ้าปักทองแล่ง
ท.จ. ท.จ.ว.	- เสื้อครุยปัก จ.จ.จ. - กาทองคำ โต๊ะทอง - คนโททองคำ พานรอง - กระโถนทองคำ - พานทองคำพร้อมมณฑป ซองพลู ซองบุหรี กล้วยไม้สีผึ้งทอง มีด้ามทอง จอกหมากทองคำ (เดิมผู้ได้รับพระราชทานชั้นตรานี้มักเป็นพระยา จึงเรียกว่า พระยาพานทอง)	ป.จ.	- เครื่องยศเหมือนชั้น ท.จ.ว. - เพิ่มชั้นทองคำ
ป.จ. ป.จ.ว.	- เสื้อครุยปัก จ.จ.จ. - เครื่องยศเหมือนชั้น ท.จ. ท.จ.ว. - เพิ่มหีบหมากไม้แดง หุ้มทองคำ - ชุดเครื่องแต่งกายมีมาลาเส้าเสทับัน เสื่อทรงประพาสคอบัว รัตประคต และดาบฝักทองคำ (เดิมผู้ได้รับพระราชทานชั้น ป.จ. มักเป็นเจ้าพระยา)		

๔.๔ การใช้คำนำหน้านาม บุรุษที่ได้รับพระราชทานไม่ว่าชั้นตราใด ไม่มีคำนำหน้านามเป็นพิเศษ แต่ผู้ได้รับพระราชทานที่เป็นสตรี จะมีสิทธิใช้คำนำหน้านามเป็นพิเศษ ดังนี้

ชั้นตราของสตรี (ฝ่ายใน)	คำนำหน้านาม
จ.จ. ต.จ. ท.จ.	- คุณหญิง (สำหรับผู้ที่สมรสหรือเคยสมรสแล้ว) - คุณ (สำหรับผู้ยังไม่มีสามี) - สตรีในราชสกุลที่เคยใช้คำว่า หม่อม หม่อมหลวง หม่อมราชวงศ์ หม่อมเจ้า ยังคงใช้คำนำหน้านามเดิมต่อไป
ท.จ.ว. ป.จ.	- ท่านผู้หญิง (สำหรับผู้ที่สมรสหรือเคยสมรสแล้ว) - คุณ (สำหรับผู้ยังไม่มีสามี) - สตรีในราชสกุลที่เคยใช้คำว่า หม่อมหลวง หม่อมราชวงศ์ ให้ใช้คำว่า ท่านผู้หญิง นอกจากนั้นใช้คำนำหน้านามตามเดิม

๔.๕ สิทธิและหน้าที่ ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ทุกประเภทและทุกชั้นตราเรียกว่า “สมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้า” สมาชิกเหล่านี้ไม่มีสิทธิพิเศษนอกเหนือบุคคลอื่น เว้นแต่สิทธิตามโบราณประเพณีดังกล่าวข้างต้น แต่มีหน้าที่สำคัญร่วมกันคือ พึงตระหนักในพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้พระราชทานกำเนิด และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ผู้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้แก่ตน หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งอันปฏิบัติสืบเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๖ คือ ทุกวันครบรอบปีที่ได้รับพระราชทาน (ในรัชกาลนี้ ตรงกับวันฉัตรมงคล ๕ พฤษภาคม) สมาชิกพึงแต่งกายเต็มยศ นำดอกไม้ธูปเทียนแพไปถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราชเจ้า ณ ปราสาทเทพบิดร ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อกระทำสัตยาธิษฐานสำแดงความจงรักภักดีและรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ อีกทั้งตั้งใจที่จะบำรุงรักษาวงศ์ตระกูลของตนให้เจริญรุ่งเรืองและมีความจงรักภักดีสืบไปเช่นกัน (สมาชิกเก่านิยมใช้ดอกไม้ ธูป ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม จุดวางบนพาน ส่วนสมาชิกใหม่ใช้ดอกไม้วางบนธูปแพและธูปแพวางบนเทียนแพอยู่บนพาน) ในบางโอกาสสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้เคยกระทำกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์โดยเสด็จพระราชกุศลร่วมกันเป็นครั้งคราวในอดีต เคยมีตำแหน่ง “คณาธิบดี” เป็นหัวหน้าคณะสมาชิกฝ่ายหน้า และ “มหาสวามินี” หรือ “คณาธิบดีฝ่ายใน” เป็นหัวหน้าคณะสมาชิกฝ่ายใน แต่ต่อมาได้ยกเลิกเสีย การรวมกลุ่มทำกิจกรรมในเวลานี้จึงเป็นเรื่องบอกกล่าวและเชิญชวนกันเองด้วยความสมัครใจในหมู่สมาชิกที่คุ้นเคย

๕. องค์ประกอบและการประดับ

ชั้นตราของบุรุษ	องค์ประกอบ	การประดับ
ต.อ.จ. ต.จ.	แพรแถบเหลี่ยมสีชมพู ห้อยดวงตรา	อกเสื้อด้านซ้าย
ต.จ.ว.	แพรแถบเหลี่ยมสีชมพู มีดอกไม้จิบบน แพรแถบ ห้อยดวงตรา	อกเสื้อด้านซ้าย
ท.จ.	แพรแถบสีชมพูสวมคอ ห้อยดวงตรา	สวมคอให้ดวงตราอยู่นอกเสื้อ
ท.จ.ว.	เหมือน ท.จ. แต่มีดาราเพิ่ม ๑ ดวง	ติดดาราที่อกเสื้อด้านซ้าย
ป.จ.	<u>แบบ ๑</u> สายสะพายสีชมพู ห้อยดวงตรา และมีดารา <u>แบบ ๒</u> สายสร้อยจุลจอมเกล้า ห้อยดวงตรา และมีดารา	<u>แบบ ๑</u> สวมสายสะพาย ห้อยดวงตรา และติดดาราที่อกเสื้อ ด้านซ้าย <u>แบบ ๒</u> สวมสายสะพายอื่นที่ไม่ใช่ สายสะพายจุลจอมเกล้า และสวม สร้อยมีแพรจิบสีขาวติดที่บ่าสองข้าง และติดดาราที่อกเสื้อด้านซ้าย

ชั้นตราของสตรี	องค์ประกอบ	การประดับ
จ.จ.	แพรแถบผูกเป็นรูปแมลงปอ ห้อยดวงตรา	หน้าบ่าซ้าย
ต.จ. ท.จ.	แพรแถบผูกเป็นรูปแมลงปอ ห้อยดวงตรา	หน้าบ่าซ้าย
ท.จ.ว.	<u>แบบ ๑</u> แพรแถบผูกเป็นรูปแมลงปอ ห้อยดวงตรา <u>แบบ ๒</u> สายสะพายสีชมพู ห้อยดวงตรา	<u>แบบ ๑</u> หน้าบ่าซ้าย <u>แบบ ๒</u> สวมสายสะพาย ห้อยดวงตรา
ป.จ.	<u>แบบ ๑</u> แพรแถบผูกเป็นรูปแมลงปอ ห้อยดวงตรา <u>แบบ ๒</u> สายสะพายสีชมพู ห้อยดวงตรา และมีดารา	<u>แบบ ๑</u> หน้าบ่าซ้ายและติดดารา ที่อกเสื้อด้านซ้าย <u>แบบ ๒</u> สวมสายสะพาย ห้อยดวงตราและติดดาราที่อกเสื้อ ด้านซ้าย

๖. ลำดับเกียรติ ...

๖. **ลำดับเกียรติ** ทางราชการได้นำเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุกตระกูลและทุกชั้นตรา มาจัดเรียงลำดับอาวุโส เรียกว่า “จัดลำดับเกียรติ” ตามหลักเกณฑ์แต่โบราณเพื่อประโยชน์ ในการจัดลำดับการเฝ้า ฯ และการจัดเครื่องประกอบเกียรติยศ ทั้งนี้ เป็นไปตามประกาศ สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งในส่วนของตระกูลจุลจอมเกล้า มีลำดับเกียรติโดยเทียบกับบางตระกูล เรียงจากชั้นตราที่ต่ำไปหาชั้นตราที่สูง ดังนี้ จ.จ. ต.อ.จ. จ.ภ. จ.ม. จ.ช. ต.จ. ต.ภ. ต.ม. ต.ช. ต.จ.ว. ท.จ. ท.ภ. ท.ม. ท.ช. ท.จ.ว. ป.ภ. ป.ม. ป.ช. ม.ว.ม. ม.ป.ช. ป.จ.

๗. **เกียรติยศศพ** ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้า เมื่อวายชนม์จะได้รับพระราชทานเกียรติยศศพ ดังนี้ (แต่ถ้าผู้วายชนม์เป็นสมาชิกราชตระกูล หรือดำรงตำแหน่งสำคัญหรือได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลอื่นที่มีลำดับเกียรติ สูงกว่าชั้นตราในตระกูลจุลจอมเกล้าก็อาจได้รับเกียรติยศศพสูงขึ้น)

ชั้นตรา	เกียรติยศศพ
ป.จ.	<ul style="list-style-type: none">- น้ำหลวง เพลิงหลวง- โโกศมณฑป- ฉัตรเครื่อง- แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลา รับพระราชทานน้ำอาบศพ- พระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม ๗ คืน- ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน- รถอูเชิญโกศศพ
ท.จ.ว.	<ul style="list-style-type: none">- น้ำหลวง เพลิงหลวง- โโกศแปดเหลี่ยม- ฉัตรเบญจา- ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ- พระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม ๓ คืน
ท.จ.	<ul style="list-style-type: none">- น้ำหลวง เพลิงหลวง- โโกศโล- ฉัตรเบญจา- ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ

/ชั้นตรา ...

ชั้นตรา	เกียรติยศศพ
ต.จ.ว.	- น้ำหลวง เพลิงหลวง - หีบทองลายสลัก - ฉัตรเบญจา - ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ
ต.จ. (ฝ่ายใน)	- น้ำหลวง เพลิงหลวง - หีบกุณฑ์
ต.จ. (ฝ่ายหน้า) ต.อ.จ. จ.จ.	- น้ำหลวง เพลิงหลวง - หีบลายก้านแย่ง

๘. การขอพระราชทาน การจะพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ ชั้นตราใด แก่ผู้ใด ย่อมเป็นไปตามพระราชอัธยาศัย ไม่มีการขอพระราชทานขึ้นไป และไม่มีคณะกรรมการพิจารณา หน้าที่ของรัฐบาลเท่าที่เกี่ยวข้อกับเรื่องนี้ (ดำเนินการโดย สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี) มีเพียงต่อไปนี้

- จัดทำทำเนียบชื่อและที่อยู่ของสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ และตรวจสอบอัตราชั้นตราที่ว่างแล้วรวบรวมไว้ทุกปีให้เป็นปัจจุบัน
- จัดทำและเก็บรักษาดวงตรา ดารา สายสะพาย สายสร้อย (ยกเว้น เครื่องยศ) เพื่อนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายในพิธีพระราชทาน
- เขียนประกาศนียบัตรกำกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เพื่อทรงลง พระปรมาภิไธย และจัดให้มีการประทับพระราชลัญจกร และ รับสนองพระบรมราชโองการ เพื่อมอบให้แก่ผู้ได้รับพระราชทานทุกคน
- จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานในแต่ละปี และประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- ประสานกับสำนักราชเลขาธิการและสำนักพระราชวังในการจัดบุคคล เข้ารับพระราชทาน การฝึกซ้อม และการขานชื่อเบิกตัวเข้ารับพระราชทาน
- ติดตามทวงเครื่องราชอิสริยาภรณ์คืนจากผู้มีหน้าที่ต้องคืน
- รับเรื่องจากผู้ได้รับพระราชทาน ป.จ. ซึ่งขอพระราชทานตราสืบตระกูล ให้แก่ทายาท หรือมารดาหรือญาติผู้ใหญ่ในสกุลของผู้วายชนม์ที่ได้รับ พระราชทาน ท.จ.ว. หรือ ท.จ. เพื่อขอพระราชทานตราสืบตระกูลให้แก่ ทายาทของผู้วายชนม์ โดยจะดำเนินการขอพระราชทานให้ตามขั้นตอนต่อไป

/๙. การพระราชทาน ...

๙. **การพระราชทาน** ในรัชกาลปัจจุบัน จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ในเย็นวันที่ ๕ พฤษภาคม อันเป็นวันฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หรือสถานที่ ซึ่งสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนด ส่วนประกาศนียบัตรกำกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจะจัดส่งให้ต่างหาก (ยกเว้นชั้น ท.จ.ว. ฝายหน้า ซึ่งไม่มีประกาศนียบัตร เพราะเคยได้รับไว้แล้วตั้งแต่เมื่อได้ชั้น ท.จ.)

๑๐. **การคืน** ผู้ได้รับพระราชทานหรือทายาทจะต้องส่งมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้าคืนแก่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเมื่อได้เลื่อนชั้นตราสูงขึ้นหรือวายชนม์ ตามแต่กรณี หากสูญหายจะต้องชดใช้เงินตามมูลค่าที่ทางราชการกำหนด เช่น จตุตถจุลจอมเกล้า (จ.จ.) มูลค่า ๔๑,๑๒๒ บาท ปฐมจุลจอมเกล้า (ป.จ.) ฝายหน้า มูลค่า ๓,๐๗๓,๖๓๐ บาท สำหรับสมาชิกฝายหน้าที่ได้รับพระราชทาน ท.จ. เมื่อได้เลื่อนชั้นตราเป็น ท.จ.ว. ยังไม่ต้อง ส่งคืน ท.จ. แต่จะได้รับพระราชทานตราติดอกเสื้อ ๑ ดวง เพิ่มขึ้น เพื่อประดับพร้อม กับ แพรแถบสวมคอห้อยดวงตรา ท.จ. ที่ได้รับไว้แต่เดิม

๑๑. **การเก็บรักษา** เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ มีพระบรมสาทิสลักษณ์ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ด้วย จึงควรเก็บรักษาในที่สูงและดูแลรักษา เป็นพิเศษ มิให้แตกหักหรือบุบสลาย หากเสียหายจะต้องดำเนินการซ่อมแซมให้เรียบร้อยก่อน ส่งคืนแก่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

อนึ่ง การแกะหรือถอดพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวออกไปจากดวงตรา เพื่อทำลือคเกตหรือเครื่องประดับอื่น เป็นเรื่องที่ไม่อาจทำได้
